

Den er måske nok ulidelig let, men til gengæld er den lang!

af Maren Pust

Tilværelsens *ulidelige Lethed* er som bekendt baseret på Milan Kunderas bog af samme navn. Og det gør ikke hverken film eller bog ringere. For en gangs skyld har vi her et eksempel på to individuelle værker i to individuelle medier, der supplerer hinanden og gør det godt. Den spinkle konstruktion, som Kundera bruger som narrativ ramme for sine filosofiske betragtninger, bliver i Philip Kaufmans film til en beretning om kærlighed og erotik i mange variationer. De filosofiske og eksistentielle overvejelser, som Kundera gør sig, er knap så udtalte i filmen, men der er ikke lukket af for muligheden for at læse dem ind i den.

Filmen er først og fremmest smuk - nærmest balletagtig - i sin rytme, koreografi og harmoniske billedkomposition. Flere af de erotiske scener er ganske enkelt slik for øjet - og er man så heldig at have Kunderas bog frisk i erindringen, kan man med fordel komme i hu, hvilke overvejelser han gør sig m.h.t. lethed og tyngde i forhold til åbne og lukkede øjne under samlejet - alt imens man nyder de smukke billeder.

Filmens (som bogens) titel antyder jo, at lethed er ulidelig. Og som argument herfor tages udgangspunkt i de tre hovedpersoners indre motiver for deres handlinger. Vi præsenteres først for den letlevende læge, Tomas, i hvis mund påbudet "tag tøjet af!" ikke nødvendigvis er ensbetydende med en efterfølgende helbredsundersøgelse. Tomas' yndlingselskerinde, Sabina, giver ikke et verbalt tegn, når hun synes, det er på tide at lege doktor - hun tager sin bedstefars gamle bowlerhat på og ser sig i spejlet. De har meget tilfælles de to; begge er de mere eller mindre selvvalgt på evig rejse. Han fra kvinde-favn til kvindefavn, hun mere bogstaveligt fra det ene geografiske sted til det andet. De er begge præget af en sær blanding af ro og rastløshed. "Indre splittelse" råber Sabinas forkærlighed for spejle til os, men hun siger det også selv i ord og handling - sidstnævnte i høj grad endda. Selvom hun verbalt giver udtryk for en accept af Tomas' dobbeltliv, tager hun hævn, da hun opdager hans hurtige kig på uret midt i et af deres sofistikerede knald. Det er kun muligt for hende, fordi

hun placerer sig i to roller. Som tilskuer overvåger hun i spejlet deres fælles præstation. Uden at skele til at hun i virkeligheden afslører sig selv som værende lige så halvhjertet som han, stjæler hun hans ene strømpe for siden at bruge den til at kompromittere ham overfor hans indtil da intetanende kone. Tereza er i modsætning til de to nogenlunde helstøbt, desuden er hun i ordets bogstaveligste forstand Tomas' bedre halvdel. Hun personificerer dels hans samvittighed, dels hans længsel, og da hun på et tidspunkt forlader ham, må han følge efter, han kan ikke undvære hende. Tereza lever ikke hverken flagrende eller let - hun har sine indre mål og ønsker, som det er hende magtpåliggende at leve op til.

Ind imellem kan det være en anelse vanskeligt at se, hvad "ulidelig lethed" har med det hele at gøre. Det modsatte "ulidelig tyngde" er faktisk nemmere at få øje på. Godt nok er tonen i første halvdel af filmen legende let, men de beslutninger og valg, der hele tiden må gøres af Tomas, Sabina og Tereza er det næppe, og dog foretager de dem. Særlig muntert eller let forekommer det bestemt heller ikke, da vores hovedpersoner plus resten af deres hjemland, Tjekkoslovakiet, rendes over ende. Filmen viser russernes indtog i Prag '68. Den gør det flot - man fristes til at tænke for flot - ved at blande autentiske shots med konstruerede. Da filmen ellers ikke i udpræget grad lægger op til at være politisk, kan det undre, hvad dette storslåede sceneri skal gøre godt for. Der er ganske vist en pointe i hovedpersonernes henholdsvis "lette" og "tunge" reaktioner overfor det politiske spil, men dette står ikke i forhold til opbudet af tanks og statister - siden Cecil B. de Mille...

Hvis det før i tiden var i bogform, den vaskægte, utilslørede erotik skulle findes, er det i dette tilfælde lige omvendt. I bølgen af erotiske film (*Postbudet Ringer Altid To Gange*; *9 1/2 uge*; *Blue Velvet osv.*) er *Tilværelsens ulidelige Lethed* endnu et bidrag. Milan Kunderas bog lægger nok op til muligheden, men gør ikke selv noget ud af den. Det gør fil-

men! Der gennemgås nærmest systematisk et repræsentativt udsnit af det erotiske spektrum. Vi ser en mand, der har et mere end normalt hengivent forhold til sin gris - en kvinde, der ustandseligt kysser sin hund - det teknisk perfekte samleje mellem mand og kvinde - det mindre velfunderede teknisk, men til gengæld passionerede coitus - to kvinders erotiske spil med et fotografiapparat i grænselandet mellem leg og alvor - det overgrebslignende, triste engangsknald mellem fremmede - for slet ikke at tale om striptease og meget andet godt. Det kan godt være, at der er forskel på "hvordan" og "hvad", når det drejer sig om identifikation, men der er noget for enhver, hvadenten man er kvinde eller mand - gift eller ugift.

"...Det vesterlandske menneske har fra den bogligt funderede teknologi erhvervet sig evnen til at handle uden at reagere. Fordelene ved fragmentering af jeget på denne måde ses hos kirurgen, der ville være ganske hjælpeløs, om han blev menneskeligt engageret i operationen. Vi har erhvervet os evnen til at udføre de allerfarligste samfundsforetagender med fuldkommen uengageret objektivitet..." Således skriver en af 60'ernes største profeter og medieanalytikere, Marshall McLuhan, han er underligt nok ikke så "in" for tiden. Det er ikke tilfældigt, at det netop er lægegerningen, der fremhæves både af McLuhan og filmen - med "filmen" mener jeg kunstarten generelt, for også andre end den omhandlede film bringer samme emne på bane, f.eks. Fons Rademakers' *Overgrebet*. Førhen var billedet af lægen et ganske andet. Han var en hyggelig men dog autoritær person, der herskede over liv og død på det kropslige plan, og som netop derfor også forventedes at have en særlig indsigt i sjælens mysterier. Tomas har indsigt i hjernen, for han er jo hjernekirurg, men sjælen får han ikke altid med. Vi ser ham save en mands hovedskal igennem og sy den sammen igen; bevægelserne muntert og rytmisk afstemt med orkestermusikken, der drøner nedem for vinduerne. Da Tomas senere på dagen skal køre hjem, står Tereza ved siden af bilen.

Hendes øjne, og de siges som bekendt at være sjælens spejl, beder indtrængende: "Tag mig med!", men han får hende ikke med.

Kundera lader Tereza reflektere over de små vink, tilværelsen byder på. For hende bliver, hvad andre måske ville kalde tilfældige sammentræf, til vigtige tegn. Det er f.eks. af betydning, synes hun, når det viser sig, at nummeret på Tomas' hotelværelse - 6 - er det tal, der angiver klokkeslettet for hendes fyraften. Kaufman tager Kunderas tråd op og får en fin ramme ud af Terezas 6-tal. Men allerede inden da får vi et lille "clue" om, hvilken betydning Tereza selv får i fortællingen. Tomas ser hende for første gang og fascineres af hende, da hendes hovedspring ned i et svømmebassin forårsager en bølge, som igen bliver årsag til, at et skvulpende skakbræt med brikker kæntrer, således at brikkerne vælter. De ligeledes skvulpende mænd, der omgiver brættet, ser måbende efter hendes fremadstræbende, målrettede skikkelse under vandet. Uden at ænse dem stiger hun op i den anden ende af bassinet og går ud. Mændene fortsætter, omend med nogen diskussion om hvor brikkerne stod, deres spil. For Tomas er spillet også igang. Han er dog lige så lidt herre over det, som de mandlige badenymer - han er lige så ofte brik som spiller. Som en væltet skakbrik ligger han en dag på sit stuegulv og svarer "ja", da Tereza frier til ham. Og som brik i det politiske spil sættes han skakmat, da han stilles overfor valget mellem at bringe et dementi af en kritisk artikel, han tidligere har skrevet samt at angive udgiveren - og hvis ikke så forlade sin stilling som læge. Tomas bliver vinduespudder. Men han befinder sig tilsyneladende godt i sin nye rolle. Han spiller sit eget lille spil videre: "Tag tøjet af", siger han til pampernes koner, hvis vinduer han er sat til at pudse - og konerne er mere end villige. Da Tereza imidlertid får begrundet mistanke om, at også hun vil blive udsat for politiske represalier, overtaler hun Tomas til at de skal flytte fra byen.

Go West! - I ød parolen engang. Tomas og Tereza har prøvet så langt som Schweiz, og det var ingen succes. Så de nøjes med at tage ud på landet. Sabina kommer til gengæld helt til Amerika. Hun tilpasser sig tydeligvis glimrende; bliver på fornavn med "the US male", som i form af postbud bringer hende et brev med meddelelsen om en ulykke. En ulykke, der har betydet Tomas' og Terezas død - men heldigvis nåede de forinden at blive rigtig lykkelige begge to.

Tilværelsens ulidelige lethed

The Unbearable Lightness of Being. USA 1987. Saul Zaentz/Orion. Instr.: Philip Kaufman. Manus: Kaufman, Jean-Claude Carriere efter Milan Kunderas roman. Foto: Sven Nykvist. Klip: Walter Murch. Musik: Mark Adler. P-design: Pierre Guffroy. Medv: Daniel Day-Lewis (Tomas) Lena Olin (Sabina), Juliette Binoche (Tereza), Derek de Lint (Franz), Erland Josephson (Ambassadøren), Pavel Landovsky (Pavel), Donald Moffat (Overkirurgen), Stellan Skarsgård (Ingeniøren). Udl: Nordisk. 172 min. Prem: 22.4.1988.